

Polacy w obronie granic

Poradnik dla obywateli
broniących polskich granic

AGATA PODNIEŚIŃSKA | MAGDALENA PRZĄDKA-LESZCZYŃSKA

Polacy w obronie granic

Poradnik dla obywateli
broniących polskich granic

Polacy w obronie granic

Poradnik dla obywateli
broniących polskich granic

Redakcja naukowa

Magdalena Majkowska

Autorzy

Agata Podniesińska

Magdalena Prządka-Leszczyńska

Wydawnictwo Naukowe Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

Warszawa 2025

Redakcja naukowa

Magdalena Majkowska

Autorzy

Agata Podniesińska

Magdalena Prządka - Leszczyńska

Redakcja językowa

Agnieszka Bernacińska

Monika Radecka

Opracowanie graficzne, skład i łamanie

Ursines – Agencja Kreatywna. Błażej Zych

www.ursines.pl

Wydawca

Wydawnictwo Naukowe Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa

www.ordoiuris.pl

ISBN ebook 978-83-68211-75-7

Cataloging-in-Publication (CIP) – Biblioteka Narodowa

Spis treści

Wstęp	7
I. Służby stojące na straży bezpieczeństwa granic RP	9
II. Przywrócenie tymczasowej kontroli na granicy	11
III. Umowa o współpracy służb policyjnych, granicznych i celnych pomiędzy Rządem RP a Rządem Republiki Federalnej Niemiec	13
IV. Przestępstwa i wykroczenia, których ryzyko popełnienia na granicy jest najbardziej prawdopodobne	15
V. Jakie działania należy podjąć, gdy jesteś świadkiem popełnienia przestępstwa lub wykroczenia?	21
VI. Czy świadek zdarzenia może (a jeśli tak, to kiedy) zastosować siłę fizyczną w celu ujęcia sprawcy?	22
VII. Czego nie wolno robić, stosując siłę fizyczną, w celu ujęcia sprawcy?	24

VIII. Jak utrzymywać przebieg popełnienia czynu zabronionego?	25
IX. Czy będę musiał/a brać udział w postępowaniu karnym lub wykroczeniowym jako świadek lub pokrzywdzony?	26
X. Jakie dane podawać funkcjonariuszom na granicy i jakie informacje są istotne w sytuacji zgłoszenia możliwości popełnienia przestępstwa lub wykroczenia?	28
XI. Co zmieni w sytuacji prawnej uznanie obiektów na granicy za infrastrukturę krytyczną?	29
Podsumowanie, czyli na co szczególnie powinni zwrócić uwagę obywatelscy obrońcy granic?	31
Biogramy.	33

Wstęp

Źródło: Dariusz Matecki, profil na Facebook.com, zdjęcie z wpisu z dnia 7 lipca 2025 r., <https://www.facebook.com/dariuszmatecki/>, dostęp: 8 lipca 2025 r.

Działania podejmowane przez obywateli Polski na granicach państwowych Rzeczypospolitej Polskiej, obecnie zwłaszcza na granicy polsko-niemieckiej, mają na celu przede wszystkim wsparcie funkcjonariuszy publicznych: Straży Granicznej, Policji oraz Wojska Polskiego w wykonywaniu ich ustawowych zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa na granicach Polski, a dzięki temu obywatelom całego kraju.

Ta obywatelska aktywność służy przede wszystkim przeciwdziałaniu sytuacjom, w których polską granicę przekraczają obywatele państw trzecich niespełniający warunków formalnych umożliwiających im wejście na terytorium Polski i szerzej na obszar strefy Schengen, czyli tak zwani nielegalni migranci.

Poradnik, który oddajemy w Państwa ręce, ma na celu przekazanie podstawowych informacji dotyczących przepisów prawa i zasad postępowania, jakich powinni przestrzegać obywatelscy obrońcy granic, aby podejmowane przez nich działania były zgodne z prawem i nie narażyły ich na odpowiedzialność karną lub cywilną, tym bardziej, że są to osoby, które dobrowolnie poświęcają swój czas na obronę Ojczyzny.

Obrońcy granic od początku dostrzegali i swoim działaniem pokazywali, że Polska nie jest krajem, który ma odpowiadać za tworzenie imigrantom „drogi do lepszego życia”, a asymilacja w warunkach imigracji o masowej skali nie jest możliwa. Celem rządu powinno być wzmocnienie służb (przede wszystkich służb granicznych) zarówno na gruncie finansowym, jak i kadrowym. Dopiero po tygodniach walki obywateli na granicy kraju władze publiczne zaczęły, tak się przynajmniej wydaje, traktować problem poważnie, a premier Donald Tusk określił sytuację na granicy jako „skomplikowaną” i zapowiedział przywrócenie od 7 lipca 2025 r. czasowej kontroli na granicy z Niemcami oraz z Litwą.

I. Służby stojące na straży bezpieczeństwa granic RP

1. Straż Graniczna

Jednolita, umundurowana i uzbrojona formacja przeznaczona do ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji (art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, dalej: ustawa o Straży Granicznej).

Źródło: Patrole Obywatelskie, zdjęcie z prywatnego archiwum koordynatora.

2. Wojsko Polskie

W przypadku gdy wymagają tego względy bezpieczeństwa państwa, zapewnienia nienaruszalności granicy państwowej, zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej lub na polskich obszarach morskich, jeżeli użycie sił Straży Granicznej okaże się niewystarczające lub uzasadnia to stopień zagrożenia, do pomocy Straży Granicznej mogą być użyte oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (art. 11b ust. 1 ustawy o Straży Granicznej).

3. Żandarmeria Wojskowa

W przypadku zagrożenia bezpieczeństwa lub porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej, jeżeli siły Straży Granicznej są niewystarczające lub mogą okazać się niewystarczające do wykonania ich

zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub uzasadnia to stopień zagrożenia, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej, może zarządzić użycie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Straży Granicznej (art. 11 d ust.1 ustawy o Straży Granicznej).

4. Policja

Stanowi umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego (art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, dalej: ustawa o Policji).

Źródło: Patrole Obywatelskie, zdjęcie z prywatnego archiwum koordynatora.

Zgodnie z zarządzeniem nr 36 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 listopada 2017 r. w sprawie zadań realizowanych przez Policję w sytuacjach kryzysowych, w przypadku nasilonego nielegalnego przekraczania granicy, Policja wspiera Straż Graniczną. Procedurę działania Policji określa załącznik nr 20 do powyższego zarządzenia, zgodnie z którym podmiotem wiodącym w zakresie zagrożenia jest Straż Graniczna, zaś celem działań Policji jest uniemożliwienie przemieszczania się osób, które nielegalnie przekroczyły granicę oraz zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w rejonie przygranicznym.

Należy pamiętać, że funkcjonariusze Straży Granicznej, a także funkcjonariusze Policji i żołnierze są funkcjonariuszami publicznymi w rozumieniu art. 115 § 13 kodeksu karnego i podlegają ochronie przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

Niezależnie od powyższego obrona Ojczyzny jest obowiązkiem każdego obywatela i wynika wprost z art. 85 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.

**OBRONA OJCZYZNY JEST OBOWIĄZKIEM KAŻDEGO
OBYWATELA I WYNIKA WPROST Z ART. 85 UST. 1 KONSTYTUCJI
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ Z DNIA 2 KWIETNIA 1997 ROKU.**

II. Przywrócenie tymczasowej kontroli na granicy

Kwestia ochrony granicy państwowej uregulowana jest zarówno na gruncie prawa polskiego – poprzez przepisy ustawy o ochronie granicy państwowej, jak również prawa europejskiego – poprzez rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen).

Od 3 lipca 2025 r. obowiązuje ponadto rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2025 r. w sprawie przywrócenia tymczasowo kontroli granicznej osób przekraczających granicę państwową stanowiącą granicę wewnętrzną (dalej: rozporządzenie z 3 lipca 2025 r.), które wprowadziło kontrole na granicach Polski z Niemcami i z Litwą.

Rozporządzenie z 3 lipca 2025 r.:

- dotyczy przywrócenia tymczasowo (w okresie od 7 lipca 2025 r. do dnia 5 sierpnia 2025 r.) kontroli granicznej osób przekraczających granicę państwową Polski stanowiącą granicę wewnętrzną w rozumieniu tzw. kodeksu granicznego Schengen, na granicy państwowej z Republiką Federalną Niemiec i na granicy państwowej z Republiką Litewską;
- określa:
 1. odcinki granicy państwowej, na której kontrola graniczna osób zostaje przywrócona tymczasowo;
 2. przejścia graniczne, rodzaj ruchu dozwolonego przez te przejścia i czas ich otwarcia oraz zasięg terytorialny przejść granicznych;

3. okres, na który kontrola graniczna osób zostaje przywrócona tymczasowo.

- przewiduje, że zakres kontroli granicznej osób, w tym możliwość jej ograniczenia na zasadach określonych w kodeksie granicznym Schengen, będzie dostosowany odpowiednio do stopnia zagrożenia porządku publicznego lub bezpieczeństwa państwa w związku z wystąpieniem poważnego zagrożenia nielegalną imigracją na granicy państwowej z Republiką Federalną Niemiec oraz na granicy państwowej z Republiką Litewską.

III. Umowa o współpracy służb policyjnych, granicznych i celnych pomiędzy Rządem RP a Rządem Republiki Federalnej Niemiec

Źródło: Patrole Obywatelskie, zdjęcie z prywatnego archiwum koordynatora.

15 maja 2024 r. w Zgorzelcu rządy Polski i Niemiec podpisały umowę o współpracy służb policyjnych, granicznych i celnych pomiędzy Rządem RP a Rządem Republiki Federalnej Niemiec (dalej: umowa, umowa dwustronna). Umowa została ratyfikowana ustawą z dnia 5 grudnia 2024 r. i obecnie stanowi część polskiego porządku prawnego.

Celem zawarcia tej umowy była współpraca w zapobieganiu przestępstwom, ich wykrywaniu i zwalczaniu oraz ściganiu sprawców, w tym wzajemne udzielanie pomocy przez właściwe organy oraz współdziałanie w zapobieganiu i przeciwdziałaniu zagrożeniom bezpieczeństwa i porządku publicznego. Umowa dwustronna zawiera szczegółowe uregulowania i podstawy do podjęcia takiej współpracy, tj. do działania funkcjonariuszy niemieckich służb na terytorium Polski oraz funkcjonariuszy polskich służb na terytorium Niemiec.

Co do zasady współpraca ta odbywa się na podstawie złożenia wniosku i wyrażenia zgody przez odpowiednie organy (wyjątek stanowią sprawy dotyczące przestępczości o znaczeniu regionalnym na obszarze przygranicznym, a także sytuacje, w których wniosek nie może zostać złożony na czas).

Zgodnie z art. 10 umowy dwustronnej „w przypadku wystąpienia na terytorium drugiej Strony bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia albo mienia, funkcjonariusze właściwych organów są zobowiązani do podjęcia wszelkich niezbędnych działań w celu niezwłocznego poinformowania o tym właściwego organu Strony, na której terytorium to niebezpieczeństwo występuje, a w przypadku niecierpiącym zwłoki, funkcjonariusze właściwych organów są uprawnieni do podejmowania wszelkich niezbędnych działań na terytorium drugiej Strony w celu przeciwdziałania bezpośredniemu niebezpieczeństwu dla życia lub zdrowia, w szczególności: **przekraczania granicy państwowej**, kierowania ruchem drogowym na miejscu zdarzenia lub **ujęcia osoby**”.

W SYTUACJI TYMCZASOWEGO PRZYWRÓCENIA KONTROLI GRANICZNEJ PRZEZ RZĄD POLSKI NA GRANICY Z NIEMCAMI ORAZ LITWĄ, JEŚLI PUNKTY KONTROLI GRANICZNEJ ZNAJDUJĄ SIĘ NA TERYTORIUM POLSKI, Z WYJĄTKIEM PILNYCH I NAGŁYCH SYTUACJI, O KTÓRYCH MOWA W ART. 10 UMOWY DWUSTRONNEJ WSKAZANYCH POWYŻEJ (BEZPOŚREDNIE NIEBEZPIECZEŃSTWO DLA ŻYCIA LUB ZDROWIA ALBO MIENIA), NIE MA PODSTAW DO BEZPOŚREDNIEJ INTERWENCJI NIEMIECKICH SŁUŻB, KTÓRA NIE BYŁABY POPRZEDZONA WNIOSEM I ZGODĄ ODPOWIEDNICH ORGANÓW.

JEŻELI DO JAKIEGOKOLWIEK CZYNU ZABRONIONEGO DOCHODZI PO STRONIE POLSKIEJ, W OBSZARZE ZNAJDUJĄCYM SIĘ POD NADZOREM POLSKICH FUNKCJONARIUSZY (PRZEDE WSZYSTKIM STRAŻY GRANICZNEJ I POLICJI), TRUDNO WYOBRAZIĆ SOBIE SYTUACJĘ, KTÓRA UZASADNIAŁABY POTRZEBĘ INTERWENCJI SŁUŻB NIEMIECKICH, A TYM BARDZIEJ NIEUZASADNIONA JEST W TYM WYPADKU JAKAKOLWIEK DZIAŁALNOŚĆ O CHARAKTERZE PREWENCYJNYM.

Działania takie powinny być traktowane jako nielegalne i naruszające obowiązujące przepisy prawa krajowego i międzynarodowego w zakresie zasad przekraczania granic, a zatem nie mogą zasługiwać na ochronę prawną ze strony polskiego wymiaru sprawiedliwości.

IV. Przestępstwa i wykroczenia, których ryzyko popełnienia na granicy jest najbardziej prawdopodobne

Nielegalne przekroczenie granicy kraju wyczerpuje znamiona przestępstwa lub wykroczenia. W zależności od okoliczności mamy bowiem do czynienia z występkiem z art. 264 kodeksu karnego lub wykroczeniem z art. 49a kodeksu wykroczeń.

ARTYKUŁ 264 KODEKSU KARNEGO

§ 2. Kto wbrew przepisom przekracza granicę Rzeczypospolitej Polskiej, używając przemocy, groźby, podstępu lub we współdziałaniu z innymi osobami, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 3. Kto organizuje innym osobom przekraczanie wbrew przepisom granicy Rzeczypospolitej Polskiej, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega ten, kto organizuje innym osobom przekraczanie wbrew przepisom granicy innego państwa, jeżeli obowiązek ścigania takiego czynu wynika z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej.

ARTYKUŁ 49A KODEKSU WYKROCZEŃ

§ 1. Kto wbrew przepisom przekracza granicę Rzeczypospolitej Polskiej, podlega karze grzywny.

§ 2. Usiłowanie i pomocnictwo są karalne.

Przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy wbrew przepisom, o którym mowa w art. 264 kodeksu karnego następuje przy użyciu przemocy, groźby, podstępów lub we współdziałaniu z innymi osobami.

Z kolei wykroczenie, o którym mowa w art. 49a. kodeksu wykroczeń również polega na przekroczeniu granicy wbrew przepisom, ale już bez znaczenia pozostaje tu okoliczność działania, tj. do wykroczenia dochodzi, gdy osoba przekracza granicę wbrew przepisom ustawy i nie ma tu zastosowania przemoc, groźba, podstęp czy też współdziałanie z innymi osobami.

Wspólną cechą obu czynów stanowi przekroczenie granicy wbrew przepisom, zarówno polskim, jak i unijnym, o których mowa w pkt. III powyżej. Najczęściej mamy do czynienia z brakiem posiadania odpowiednich dokumentów umożliwiających wjazd na terytorium Polski i/lub Unii Europejskiej, a także przekraczaniem granicy państwowej w miejscu niedozwolonym (innym niż przejście graniczne) albo na przejściach granicznych, ale poza ustalonymi godzinami ich otwarcia.

MIMO ŻE TO OSOBY NIELEGALNIE PRZEKRACZAJĄCE GRANICE NARUSZAJĄ DOBRA CHRONIONE PRAWEM I DOPUSZCZAJĄ SIĘ CZYNÓW ZABRONIONYCH LUB KARALNYCH, TO NA OBYWATELACH BRONIĄCYCH OJCZYZNY CIĄŻY SZCZEGÓLNY OBOWIĄZEK, ABY NIE DOPROWADZIĆ DO SYTUACJI, W KTÓREJ TO IM, A NIE OSOBOM NIELEGALNIE WKRAČAJĄCYM NA TEREN POLSKIEGO PAŃSTWA, PRZYPISUJE SIĘ POPEŁNIENIE CZYNU ZABRONIONEGO.

DZIAŁANIE OBROŃCÓW GRANIC W ZESTAWIENIU Z CZĘSTO NIEOSTRYMI ZWROTAMI UŻYWANYMI PRZEZ USTAWODAWCĘ W PRZEPISACH KODEKSWYCH ŁATWO MOGĄ BYĆ PRZEZ ORGANY WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI KWALIFIKOWANE NA DRODZE NADUŻYĆ INTERPRETACYJNYCH JAKO PRZESTĘPSTWA GODZĄCE BEZPOŚREDNIO W FUNKCJONARIUSZY, NP. JAKO NARUSZENIE NIETYKALNOŚCI CIELESNEJ, ZNIEWAGA, CZY TEŻ JAKO GODZĄCE W SZEROKO POJĘTY WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI, NP. JAKO PODAWANIE SIĘ ZA FUNKCJONARIUSZA PUBLICZNEGO.

Podejmując działania na granicy, warto także pamiętać o następujących przepisach:

ARTYKUŁ 222 KODEKSU KARNEGO

§ 1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 wywołało niewłaściwe zachowanie się funkcjonariusza lub osoby do pomocy mu przybranej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego obejmuje wszelkie możliwe sposoby ingerencji sprawcy w nietykalność cielesną funkcjonariusza, podejmowaną przez sprawcę wobec funkcjonariusza, w związku z konkretną czynnością podejmowaną lub wcześniej wykonaną przez funkcjonariusza w ramach przysługujących mu kompetencji.

ARTYKUŁ 226 KODEKSU KARNEGO

§ 1. Kto znieważa funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną, podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Znieważenie to naruszenie godności funkcjonariusza, wyrażenie niechęci, pogardy wobec niego, wyrażone w dowolnej formie zachowania sprawcy (ustnie, piśmiennie, itp.), które jest podejmowane w tym czasie, gdy funkcjonariusz publiczny pełni obowiązki służbowe.

ARTYKUŁ 227 KODEKSU KARNEGO

Kto, podając się za funkcjonariusza publicznego albo wyzyskując błędne przeświadczenie o tym innej osoby, wykonuje czynność związaną z jego funkcją, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Czyn karalny polega na stworzeniu swoim zachowaniem sytuacji, w której osoba trzecia będzie przekonana, że ma do czynienia z funkcjonariuszem publicznym, na przykład przez rozpoczęcie wykonywania czynności zastrzeżonej dla funkcjonariusza. Do popełnienia tego czynu zabronionego, o którym mowa w art. 227 kodeksu karnego, może dojść także w sytuacji, gdy sprawca nie sprostuje mylnego przeświadczenia osoby trzeciej, że ma ona do czynienia z funkcjonariuszem publicznym, ale jeszcze umocni osobę trzecią w błędnym przeświadczeniu, że ma

do czynienia z funkcjonariuszem poprzez rozpoczęcie wykonywania czynności właściwej dla funkcjonariusza publicznego, nawet jeśli sprawca błędnego przeświadczenia nie wywołał celowo, ale wykorzystał jego zaistnienie u osoby trzeciej, na przykład podawając się za funkcjonariusza Straży Granicznej.

ARTYKUŁ 224 KODEKSU KARNEGO

§ 1. Kto przemocą lub groźbą bezprawną wywiera wpływ na czynności urzędowe organu administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego albo osoby do pomocy mu przybranej do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej.

Źródło: Dariusz Matecki, profil na Facebook, zdjęcie z wpisu z dnia 4 lipca 2025 r., <https://www.facebook.com/dariuszmatecki/>, dostęp: 8 lipca 2025 r.

Sprawca zakłóca wykonywanie czynności urzędowych, a jego celem może być zarówno wymuszenie podjęcia czynności służbowej, jak i zaniechanie jej wykonywania.

ARTYKUŁ 231B KODEKSU KARNEGO

§ 1. Osoba, która w obronie koniecznej odpiera zamach na jakiekolwiek cudze dobro chronione prawem, chroniąc bezpieczeństwo lub porządek publiczny, korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli czyn sprawcy zamachu skierowany przeciwko osobie odpierającej zamach godzi wyłącznie w część lub godność tej osoby.

Jak wynika z literalnego brzmienia przywołanego przepisu, osoba, która w obronie koniecznej odpiera zamach na jakiekolwiek cudze dobro chronione prawem, chroniąc w ten sposób bezpieczeństwo lub porządek publiczny, korzysta z takiej ochrony prawnej, jaka jest przewidziana dla funkcjonariuszy publicznych.

V. Jakie działania należy podjąć, gdy jesteś świadkiem popełnienia przestępstwa lub wykroczenia?

Niezwłocznie po ujawnieniu czynu zabronionego, czy to w formie przestępstwa, czy wykroczenia, czyli w przypadku uzasadnionego podejrzenia, że dana osoba przekraczająca granicę robi to nielegalnie, należy powiadomić odpowiednie służby, przede wszystkim funkcjonariuszy Straży Granicznej, Policję lub Wojsko Polskie. Jeżeli ujawniono popełnienie czynu zabronionego w trakcie jego trwania, wówczas można podjąć działania zmierzające do ujęcia sprawcy, jeśli ten podejmuje działania zmierzające do ucieczki.

Jeżeli czyn już popełniono, wówczas należy złożyć zawiadomienie o jego popełnieniu. Zawiadomienie można złożyć telefonicznie, ustnie lub pisemnie najbliższemu funkcjonariuszowi Straży Granicznej bądź Policji. W przypadku zgłoszenia telefonicznego lub ustnego warto również potwierdzić złożenie zgłoszenia za pomocą wiadomości e-mail skierowanej do jednostki Straży Granicznej bądź Policji właściwej dla miejsca popełnienia czynu zabronionego. W wiadomości e-mail należy opisać całe zdarzenie, załączyć posiadany materiał dowodowy (np. nagrania wykonane telefonem), a także podać personalia świadków. Pamiętać należy również o uzyskaniu w odpowiedzi sygnatury, pod jaką została zarejestrowana sprawa.

VI. Czy świadek zdarzenia może (a jeśli tak, to kiedy) zastosować siłę fizyczną w celu ujęcia sprawcy?

Źródło: Dariusz Matecki, profil na Facebook.com, zdjęcie z wpisu z dnia 7 lipca 2025 r., <https://www.facebook.com/dariuszmatecki/>, dostęp: 8 lipca 2025 r.

W razie próby ucieczki osoby, która przekroczyła granicę nielegalnie, gdy zachodzi obawa jej ukrycia się lub nie można ustalić jej tożsamości, nic nie stoi na przeszkodzie, by świadek przestępstwa dokonał obywatelskiego zatrzymania sprawcy do czasu przybycia Straży Granicznej bądź Policji. Nie ulega wątpliwości, że w celu ujęcia sprawcy nieunikniona jest często potrzeba zastosowania siły fizycznej i tym samym naruszenia nietykalności cielesnej osoby, a nierzadko niezbędne jest obezwładnienie ujmowanego czy jego przytrzymanie. Brak alternatywy w postaci skorzystania z takich form fizycznego oddziaływania w stosunku do sprawcy przestępstwa praktycznie eliminowałby możliwość skutecznego

jego ujęcia, gdyż w znakomitej większości przypadków sprawca nie zareagowałby na wezwanie pochodzące od osoby cywilnej.

Podstawę do takiego działania stanowi art. 243 Kodeksu postępowania karnego [dalej: k.p.k.] regulujący instytucję tzw. ujęcia obywatelskiego.

ART. 243. K.P.K.

§ 1. Każdy ma prawo ująć osobę na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, jeżeli zachodzi obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości.

§ 2. Osobę ujętą należy niezwłocznie oddać w ręce Policji.

Zatrzymania obywatelskiego może dokonać każdy, nie tylko osoba pokrzywdzona danym przestępstwem. Obywatelskie zatrzymanie dotyczy sytuacji, gdy organy państwowe uprawnione do zwalczania przestępstw nie mogą w danej chwili zareagować, a bierne oczekiwanie na ich przybycie pozwoliłoby sprawcy oddalić się z miejsca przestępstwa oraz w konsekwencji spowodować bezpowrotną utratę możliwości ustalenia jego personaliów.

Podstawowym warunkiem pozwalającym na zastosowanie obywatelskiego zatrzymania sprawcy przestępstwa na gorącym uczynku lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa jest obawa ukrycia się tej osoby lub niemożność ustalenia jej tożsamości. Osoba dokonująca zatrzymania powinna mieć przekonanie, że sprawca jest zdolny do poniesienia odpowiedzialności karnej, tj. ma przynajmniej ukończone 17 lat (wyjątkowo 15 lat – por. art. 10 § 2 kodeksu karnego), a popełniony przez niego czyn jest zawiniony i społecznie szkodliwy w stopniu większym niż znikomy. Nie ma przeszkód do uznania, że do ujęcia na gorącym uczynku doszło w sytuacji, gdy wprowadzie przestępstwo zostało już popełnione, ale sprawca nadal pozostaje na miejscu, a z okoliczności wyraźnie wynika, że osoba ta jest odpowiedzialna za popełniony czyn. W przypadku pościgu za sprawcą bezpośrednio po popełnieniu czynu istotne jest, aby pomiędzy zaistniałym zdarzeniem a pościgiem zachodziła nieprzerwana ciągłość czasowo-przestrzenna. Osobę zatrzymaną należy niezwłocznie oddać w ręce Straży Granicznej bądź Policji.

VII. Czego nie wolno robić, stosując siłę fizyczną, w celu ujęcia sprawcy?

Działania związane z zastosowaniem siły fizycznej podczas obywatelskiego zatrzymania należy miarkować i podejmować jedynie w stopniu niezbędnym dla faktycznego zatrzymania osoby i przekazania jej Straży Granicznej bądź Policji. Zatrzymanie obywatelskie niespełniające wymogów (w sytuacji, gdy można ustalić tożsamość osoby popełniającej przestępstwo lub nie zachodzi obawa ukrycia się tej osoby) może pociągać za sobą odpowiedzialność cywilną za wyrządzoną szkodę, a także odpowiedzialność karną. Istnieje bowiem możliwość zakwalifikowania takiego działania jako bezprawnego pozbawienia wolności lub jako zmuszanie innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia poprzez zastosowanie wobec niej przemocy bądź groźby bezprawnej. Z podobnymi konsekwencjami należy się także liczyć w sytuacji nadużywania siły i środków podczas zatrzymania obywatelskiego.

VIII. Jak utrwalać przebieg popełnienia czynu zabronionego?

Utrwalanie przebiegu popełnienia czynu zabronionego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk i obraz jest zgodne z obowiązującym prawem oraz nie wymaga zgody sprawcy. Przekraczanie granicy odbywa się w miejscach publicznych. Ponadto zgodnie z obowiązującymi przepisami każdy ma prawo nagrywać przebieg rozmowy, w której sam uczestniczy. Najbezpieczniej jest o fakcie nagrywania rozmowy poinformować osoby nagrywane. Zatem jeśli sprawca czynu zabronionego wdaje się w dyskusję z naocznym świadkiem zdarzenia, świadek ten może zgodnie z obowiązującymi przepisami rejestrować przebieg rozmowy. Działanie takie nie wypełnia znamion czynu określonego w art. 267 k.k. (nielegalne uzyskanie informacji).

**JEŚLI SPRAWCA CZYNU ZABRONIONEGO WDAJE SIĘ W DYSKUSJĘ
Z NAOCZNYM ŚWIADKIEM ZDARZENIA, ŚWIADEK TEN MOŻE ZGODNIE
Z OBOWIĄZUJĄCYMI PRZEPISAMI REJESTROWAĆ PRZEBIEG ROZMOWY.**

Należy pamiętać o ochronie dóbr osobistych osób nagrywanych w szczególności takich, jak nazwisko czy wizerunek. Przepisy w tym zakresie reguluje art. 23 i art. 24 kodeksu cywilnego (dobra osobiste człowieka i ich ochrona). Naruszenie tych przepisów może być związane z upublicznieniem zarejestrowanego nagrania w sposób umożliwiający identyfikację osoby nagranej, co naraża osobę upubliczniającą nagranie na odpowiedzialność cywilną.

Utrwalając działania sprawców, warto pozyskać dane świadków zdarzenia oraz pamiętać, aby urządzenie, za pomocą którego rejestrujemy przebieg popełnienia czynu zabronionego, pozwalało na określenie dokładnej daty i godziny zdarzenia.

IX. Czy będę musiał/a brać udział w postępowaniu karnym lub wykroczeniowym jako świadek lub pokrzywdzony?

Źródło: Patrole Obywatelskie, zdjęcie z prywatnego archiwum koordynatora.

W sytuacji zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa lub wykroczenia zawiadamiający zostanie przesłuchany w charakterze świadka. Jeżeli dobro prawne zgłaszającego zostanie bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo czy wykroczenie przysługuje mu status pokrzywdzonego (art. 49 § 1 k.p.k. i art. 25 § 1 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczeniach [k.p.w.]) i tym samym strony w postępowaniu karnym (art. 299 § 1 k.p.k.).

W SYTUACJI ZAWIADOMIENIA O MOŻLIWOŚCI POPEŁNIENIA PRZESTĘPSTWA LUB WYKROCZENIA ZAWIADAMIAJĄCY ZOSTANIE PRZESŁUCHANY W CHARAKTERZE ŚWIADKA. JEŻELI DOBRO PRAWNE ZGŁASZAJĄCEGO ZOSTANIE BEZPOŚREDNIO NARUSZONE LUB ZAGROŻONE PRZEZ PRZESTĘPSTWO CZY WYKROCZENIE PRZYSŁUGUJE MU STATUS POKRZYWDZONEGO.

W postępowaniu karnym pokrzywdzony może skarżyć zarówno postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, jak również postanowienie o umorzeniu

postępowania (art. 306 § 1 pkt 1 i 3 oraz § 1a pkt 1 k.p.k.). Pod pewnymi warunkami pokrzywdzony może też sam złożyć akt oskarżenia, tzw. subsydiarny akt oskarżenia (art. 55 k.p.k.).

W postępowaniu wykroczeniowym pokrzywdzony ma również prawne możliwości wniesienia wniosku o ukaranie jako oskarżyciel posiłkowy (art. 27 § 1 i 2 k.p.w.).

Dla utrzymania statusu strony w postępowaniu przed sądem pokrzywdzony powinien złożyć oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego do chwili rozpoczęcia przewodu sądowego, czyli do momentu odczytania oskarżonemu na rozprawie głównej aktu oskarżenia (art. 54 § 1 k.p.k.). Zaś w postępowaniu w sprawach o wykroczenia takie oświadczenie należy złożyć w terminie 7 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o przesłaniu wniosku o ukaranie do sądu (art. 26 § 3 k.p.w.)

X. Jakie dane podawać funkcjonariuszom na granicy i jakie informacje są istotne w sytuacji zgłoszenia możliwości popełnienia przestępstwa lub wykroczenia?

Dokonując zgłoszenia przestępstwa bądź wykroczenia, należy w miarę dokładnie opisać zgłaszany czyn ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz jego skutków.

Przy przesłuchaniu w charakterze świadka należy podać: imię, nazwisko, wiek, zajęcie, ewentualną karalność za fałszywe zeznanie lub oskarżenie oraz stosunek do stron. Miejsce zamieszkania zostanie zaś ustalone na podstawie dokumentu tożsamości lub pisemnego oświadczenia świadka i nie powinno być ujawnione osobie podejrzaney.

Przy legitymowaniu przez Straż Graniczną, Policję należy okazać w szczególności dowód osobisty albo paszport.

XI. Co zmieni w sytuacji prawnej uznanie obiektów na granicy za infrastrukturę krytyczną?

Należy pamiętać, że w przypadku uznania przejść granicznych za obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa i wpisania ich do wykazu takich obiektów, o którym mowa w art. 615 ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (dalej: ustawa o obronie Ojczyzny), zgodnie z art. 616a. ust. 1 tej ustawy „[z]akazuje się, bez zezwolenia, fotografowania, filmowania lub utrwalania w inny sposób obrazu lub wizerunku:

- 1) obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, obiektów resortu obrony narodowej nieuznanych za obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, obiektów infrastruktury krytycznej, jeżeli zostały oznaczone znakiem graficznym wyrażającym ten zakaz, zwanym dalej «znakiem zakazu fotografowania»;
- 2) osób lub ruchomości znajdujących się w obiektach, o których mowa w pkt 1.”

Zgodnie z art. 616a. ust. 3 ustawy o obronie Ojczyzny o oznaczeniu takich obiektów znakiem zakazu fotografowania decyduje organ właściwy w zakresie ochrony tego obiektu, uwzględniając zagrożenia dla bezpieczeństwa obiektu.

Grafika: znak zakazu fotografowania.

Zgodnie z art. 616a. ust. 4 ustawy o obronie Ojczyzny obiekty objęte zakazem fotografowania oznacza się znakiem zakazu fotografowania w sposób i w miejscach zapewniających widoczność tych znaków dla osób postronnych. Oznaczenia obiektu dokonuje podmiot władający obiektem.

Na fotografowanie, filmowanie lub utrwalanie w inny sposób obrazu obiektów, o których mowa w art. 616a. ust. 1 pkt 1) ustawy o obronie Ojczyzny, wizerunku osób lub ruchomości, o których mowa w art. 616a. ust. 1 pkt 2) ustawy o obronie Ojczyzny, potrzebne jest zezwolenie, którego udziela organ właściwy w zakresie ochrony tego obiektu.

ART. 683A. USTAWY O OBRONIE OJCZYZNY

§ 1. Kto bez zezwolenia fotografuje, filmuje lub utrwała w inny sposób obraz obiektu, o którym mowa w art. 616a (ustawy o obronie Ojczyzny) , oznaczonego znakiem zakazu fotografowania, albo wizerunek osoby lub ruchomości znajdującej się w takim obiekcie, podlega karze aresztu albo grzywny.

§ 2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 można orzec przepadek przedmiotów pochodzących z tego wykroczenia oraz służących do popełnienia wykroczenia, choćby nie stanowiły własności sprawcy.

Wreszcie, zgodnie z treścią art. 684 ustawy o obronie Ojczyzny orzekanie w sprawach o czyny, o których mowa w art. 683a. ustawy o obronie Ojczyzny następuje w trybie przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

Podsumowanie, czyli na co szczególnie powinni zwrócić uwagę obywatelscy obrońcy granic?

- 1) Podejmując działania na granicy, obywatelscy obrońcy granic w żadnej sytuacji nie mogą podawać się za funkcjonariuszy publicznych. Narażają się bowiem wtedy na możliwość popełnienia czynu z art. 227 kodeksu karnego, czyli przywłaszczenia funkcji publicznej.
- 2) Należy pamiętać, że działania podejmowane przez obywatelskich obrońców granic mają na celu ochronę Ojczyzny oraz jej obywateli poprzez wsparcie służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo polskich granic i współpracę z nimi.
- 3) W przypadku dokonania obywatelskiego ujęcia osoby, która popełnia przestępstwo lub wykroczenie należy pamiętać o podejmowaniu działań koniecznych do momentu przybycia odpowiednich służb i przekazania im osób, co do których istnieje podejrzenie, że w sposób nielegalny przekroczyły polską granicę państwową.
- 4) Należy miarkować podejmowane działania, tak aby były one adekwatne i proporcjonalne do okoliczności.
- 5) Jeżeli podejmowane przez obywatela działanie ma na celu zapobieżenie bezpośredniemu, bezprawnemu zamachowi na jakiegokolwiek dobro chronione prawem, wówczas takie działanie korzysta z ochrony prawa w postaci instytucji obrony koniecznej (zasada ta jest ogólna i dotyczy nie tylko sytuacji na granicy). Jednakże należy pamiętać, że zastosowane działania muszą być wystarczające do odparcia zamachu i nie mogą przekraczać stopnia potencjalnego zagrożenia, zarówno pod

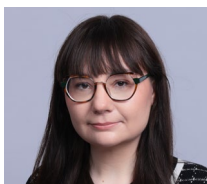
względem intensywności, jak i czasu obrony (nie może ona być przedwczesna, ani spóźniona).

- 6) Także w przypadku kontratypu stanu wyższej konieczności, usprawiedliwione jest działanie w celu uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimukolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego, pod warunkiem, że danego zachowania nie można było uniknąć, stosując środki mniej dolegliwe. W konsekwencji, podejmując interwencję, należy zawsze przewidzieć, czy są możliwe inne sposoby udzielenia ochrony prawnej.

Instytut Ordo Iuris deklaruje gotowość pomocy prawnej każdemu obywatelowi, któremu w wyniku działań podejmowanych przez niego w celu obrony granicy grozi odpowiedzialność karna, wykroczeniowa lub cywilna.

Biogramy

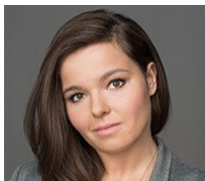

Magdalena Majkowska

Członek Zarządu Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris. Ukończyła z wyróżnieniem studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w 2017 r. Absolwentka Kliniki Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach której w latach 2015-2016 r. zdobywała doświadczenie z zakresu prawa karnego, otrzymując za tę działalność wyróżnienie. W latach 2017-2020 odbyła aplikację adwokacką przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie. Autorka publikacji z zakresu wolności słowa. Naukowo zainteresowana przede wszystkim zagadnieniami związanymi z granicami wolności słowa w Internecie oraz cywilnoprawnymi instrumentami ochrony dóbr osobistych naruszanych za pośrednictwem sieci internetowej. W pracy zawodowej koncentruje się na respektowaniu konstytucyjnie zagwarantowanych praw i wolności człowieka oraz obywatela, za szczególnym uwzględnieniem wolności słowa, wolności sumienia oraz wolności zgromadzeń, jak również ochrony rodziny przed nieuzasadnioną, arbitralną ingerencją aparatu państwa w jej strukturę.

Agata Podniesińska

Absolwentka Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, kierunek: politologia, specjalność: stosunki międzynarodowe (2004 r.) oraz Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, kierunek: prawo (2012 r.). W styczniu 2022 r. rozpoczęła aplikację adwokacką przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie, którą ukończyła w grudniu 2024 r., zdając w kwietniu 2025 r. egzamin zawodowy. Z Instytutem na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris współpracuje od czerwca 2025 r.

Magdalena Prządka-Leszczyńska

W czerwcu 2014 r. ukończyła studia magisterskie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego na kierunku Prawo. Po uzyskaniu absolutorium, w styczniu 2015 r. rozpoczęła aplikację adwokacką przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie, którą ukończyła w grudniu 2017 r. W czerwcu 2016 r. ukończyła Podyplomowe Studium Własności Intellectualnej na Uniwersytecie Warszawskim.

W marcu 2018 r. zdała egzamin zawodowy i została wpisana na listę adwokatów wykonujących zawód. Jest prawnikiem procesowym, a swoje zainteresowania naukowe i zawodowe jako adwokat koncentruje wokół prawa karnego i rodzinnego. Reprezentuje klientów w postępowaniach prowadzonych przed właściwymi sądami i organami, a także w postępowaniach mediacyjnych. Istotne doświadczenie zawodowe w opisanym powyżej zakresie zdobyła, będąc przez 8 lat członkiem Praktyki Prawa Procesowego w kancelarii Elżanowski Cherka & Wąsowski w Warszawie, gdzie jako jeden z członków zespołu świadczyła pomoc prawną dla największych spółek Skarbu Państwa.

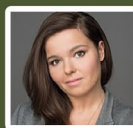
Z Instytutem na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris związana jest zawodowo od kwietnia 2023 r., walcząc o respektowanie praw podstawowych poświadczonych w Konstytucji RP, a przede wszystkim wolności działalności gospodarczej, wolności słowa i szczególnej ochrony małoletnich. Prowadzi szkolenia z zakresu procedury karnej i administracyjnej.

Publikowała w Przeglądzie Prawa Publicznego.

Poradnik ma na celu przekazanie podstawowych informacji dotyczących przepisów prawa i zasad postępowania, jakich powinni przestrzegać obywatelscy obrońcy granic, aby podejmowane przez nich działania były zgodne z prawem i nie naraziły ich na odpowiedzialność karną lub cywilną. Działania podejmowane przez obywateli Polski na granicach państwowych Rzeczypospolitej Polskiej, obecnie zwłaszcza na granicy polsko-niemieckiej, mają na celu przede wszystkim wsparcie funkcjonariuszy publicznych: Straży Granicznej, Policji, Wojska w wykonywaniu ich ustawowych zadań. Służą one przeciwdziałaniu sytuacjom, w których polską granicę przekraczają obywatele państw trzecich niespełniający warunków formalnych umożliwiających im wjazd na terytorium Polski i szerzej na obszar strefy Schengen, tzw. nielegalni migranci. Dopiero po tygodniach walki obywateli na granicy władze publiczne zaczęły zdaje się traktować problem poważnie, a premier Donald Tusk, określając sytuację jako „skomplikowaną”, zapowiedział od 7 lipca 2025 r. przywrócenie czasowej kontroli na granicy z Niemcami oraz z Litwą.

adw. Magdalena Prządka-Leszczyńska

Z Instytutem na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris związana od kwietnia 2023 r.,
broni respektowania praw podstawowych poświadczonych w Konstytucji RP

“

Nasi przodkowie przez setki lat bronili polskich granic, niepodległości kraju oraz tożsamości narodowej przed wrogami ze Wschodu i z Zachodu. Teraz My musimy stawić czoło nowemu niebezpieczeństwu – hordom nielegalnych imigrantów. Jeśli ich nie zatrzymamy, Polska, jaką znamy, przestanie istnieć. Nie powinniśmy mieć złudzeń – ludzie, dla których normą jest przemoc w stosunkach międzyludzkich, już przywożą ze sobą śmierć i cierpienie do polskich miast oraz wiosek. Nasza bezpieczna Ojczyzna zamienia się w miejsce przepełnione lękiem o bezpieczeństwo nasze i naszych najbliższych, którzy w każdej chwili mogą stać się ofiarami brutalnych ataków ze strony przybyszów. Dlatego musimy ich zatrzymać na granicach, zanim będzie za późno.

adw. Magdalena Majkowska

Członek Zarządu Instytutu
na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

WESPRZYJ NAS

ISBN 978-83-68211-75-7

9 788368 211757

WWW.ORDOIURIS.PL

